

TOWARZYSTWO PRZYJACIÓŁ NAUK W PRZEMYŚLU
SOCIETAS SCIENTIARUM AC LITTERARUM PREMISLIENSIS

T. XXVII

R. 1990

ROCZNIK
PRZEMYSKI

PRZEMYSŁ 1990

JOZEF HORDOWSKI
PRZEMYSŁAW KUNYSZ

PTAKI ARBORETUM W BOLESTRASZYCACH POD PRZEMYSŁEM

WSTĘP I METODYKA

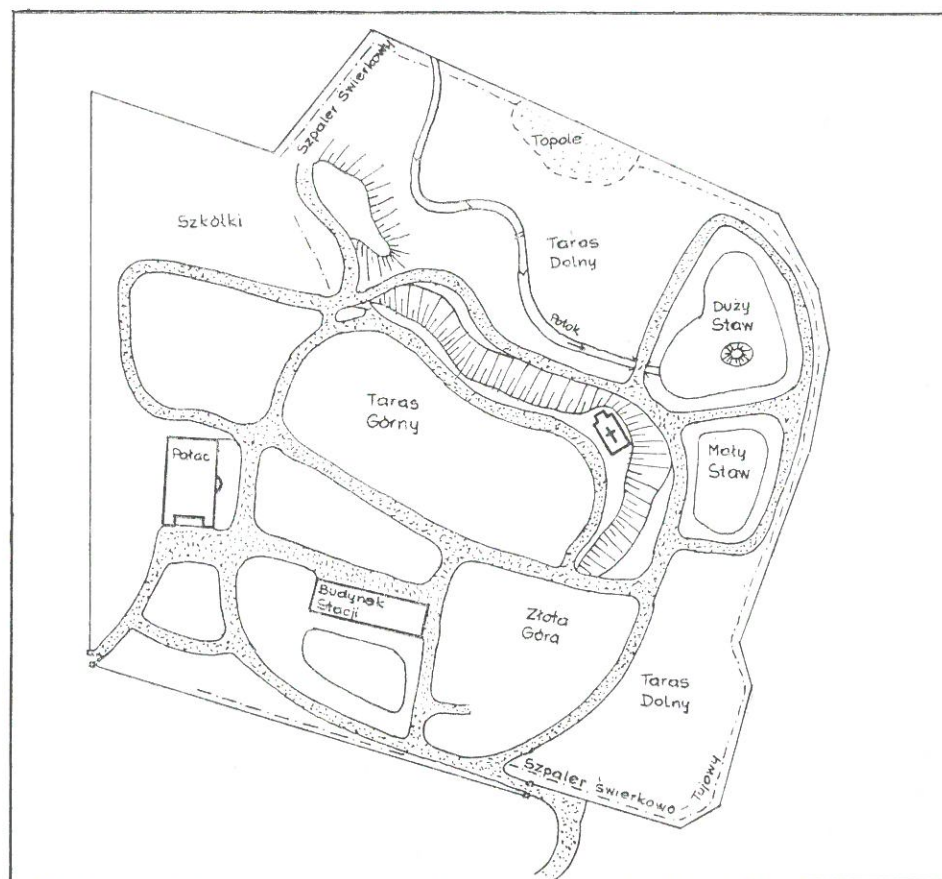
Ziemia przemyska obfituje w wiele interesujących parków podworskich (Piórecki 1968). Jednym z ciekawszych jest park w Bolestraszytach pod Przemyślem przekształcony obecnie w arboretum.

Położony jest na południowym krańcu Kotliny Sandomierskiej w aluwialnej niecce doliny Sanu, około 200 m n.p.m. Park w Bolestraszytach charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem gatunkowym drzew, jak również złożoną strukturą przestrzenną składającą się ze stromej skarpy oraz dwóch tarasów; dolnego i górnego. W warstwie drzew na górnym tarasie dominują luźno rosnące lipy (*Tilia*), jesiony (*Fraxinus*), kasztanowce (*Aesculus*), klony (*Acer*) oraz aleja leszczynowa (*Corylus*), z niewielkim dodatkiem gatunków obcego pochodzenia, jak platan (*Platanus*), daglezja (*Pseudotsuga*), thuje (*Thuja*), jałowce (*Juniperus*) i inne. Środek tarasu wzbogaca niewielka otwarta przestrzeń przypominająca swoim charakterem zbiorowiska łąkowe. W warstwie krzewów przeważają gatunki obcego pochodzenia wprowadzone w ostatnim dziesięcioleciu. Dominują w różnych formach i odmianach tuje, cyprysiki (*Chamaecyparis*), świerki (*Picea*), jodły (*Abies*).

Górny taras stopniowo przechodzi w bardzo stromą skarpe porośniętą na całej swej długości zwartym płatem akacji (*Robinia*). Warstwa krzewów znajduje się w środkowej jej części i składa się z podobnych gatunków jak na tarasie górnym.

Natomiast na dolnym tarasie znajdują się duże połacie zbiorowisk roślinnych przypominające charakterem łąki, z niewielkimi kępami wysokich drzew, jak topole (*Populus*) i akacje. Na dolnym tarasie znajdują się również dwa stawy: „duży” i „mały”, o łącznej powierzchni około 0,5 ha.

Obrzeże parku od strony wschodniej, południowej i zachodniej porośnięte jest zwartym szpalerem około dziesięcioletnich świerków i nieco młodszych tuj, z dodatkiem takich drzew, jak akacje i wierzby (*Sa-*

Szkic sytuacyjny założenia pałacowo-ogrodowego w Bolestraszcach.

lix). W 70 % park otaczają pola, w pozostałej części zabudowania wsi. Powierzchnia parku wraz ze stawami wynosi 9 ha.

Celem pracy jest ilościowa i jakościowa charakterystyka awifauny parku zarówno w okresie lęgowym, jak również i połączonym.

Obserwacje prowadzono w latach 1984–1987. Badania ilościowe prowadzono w 1987 roku metodą kartograficzną (Tomiałojć 1968), kładąc szczególny nacisk na wyszukiwanie jak największej ilości gniazd. Liczebność ustalono na podstawie prawie codziennych obserwacji w całym sezonie lęgowym.

Obserwacje połączowe dokonywano tylko wyrywkowo.

WYKAZ SYSTEMATYCZNY GATUNKÓW

W czasie czteroletnich badań stwierdzono występowanie 81 gatunków; lęgowych, regularnie zalatujących, jak również i przelatujących nad parkiem.

Czapla siwa (*Ardea cinerea*) — W okresie od maja do początków października zalatują na duży staw pojedyncze ptaki. Tylko od końca sierpnia do połowy września 1987 roku jeden ptak przesiadywał tu stale.

Bocian biały (*Ciconia ciconia*) — W okresie lęgowym zalatują ptaki gnieźdzące się niedaleko parku.

Krzyżówka (*Anas platyrhynchos*) — Spotkana kilkanaście razy nad dużym stawem. Największe stado złożone z 17 osobników obserwowano 19 X 1984 roku.

Cyranka (*Anas querquedula*) — 2 IV 1984 jeden osobnik na dużym stawie.

Czernica (*Aythya fuligula*) — 2 IV 1984 obserwowano samca na dużym stawie.

Trzmielojad (*Pernis apivorus*) — Jedna obserwacja; 20 VIII 1987 jeden osobnik w szacie immaturalnej przesiadujący na dolnym tarasie.

Krogulec (*Accipiter nisus*) — Bardzo nielicznie zalatujący i przelatujący w okresie jesiennej wędrówki. Maksymalnie 23 X 1986 obserwowano przelot 3 osobników.

Pustułka (*Falco tinnunculus*) — W okresie lęgowym regularnie zalatująca w obręb parku. Gnieźdzenie jej stwierdzono na sąsiadującym z arboretum forcie XIII a.

Kuropatwa (*Perdix perdix*) — Stwierdzona kilkakrotnie, szczególnie w okresie wiosennym. Ptaki gnieździły się na okolicznych polach.

Kokoszka wodna (*Gallinula chloropus*) — Lęgowa. Stwierdzono jedną parę na stawach. W latach 1984–86 gnieździły się na dużym stawie w wyniku wycięcia pasa trzcin na przełomie 1986/87, ptaki w 1987 roku założyły gniazdo na małym stawie. Gniazdo z 5 jajami znaleziono 11 V 1987 w środkowej części stawu; ze względu na słabo rozwiniętą o tej porze roślinność było dobrze widoczne z grobli. Dnia 15 V zawierało 9 jaj, z których po 20 dniach wylęły się piskleta. Gniazdo z drugim lęgiem znaleziono 28 VI w odległości 5 m od pierwszego. Lęga składał się z 7 jaj i były one w początkowej fazie rozwoju embrionalnego. W wyniku prac pielęgnacyjnych prowadzonych na stawie, drugi lęg uległ zniszczeniu. Wymiary jaj (w mm): długość 41,7 x 30,2, szerokość: 40,4 x 27,1; 41,4 x 29,3; 41,0 x 29,5; 41,6 x 30,4; 39,2 x 30,0; 40,3 x 28,9.

Brodzicz samotny (*Tringa ochropus*) — 5 VII 1987 obserwowano 2 osobniki żerujące nad dużym stawem.

Brodzicz białkiwy (*Tringa hypoleucos*) — 19 VIII 1987 jeden ptak żerował na błotnistym brzegu dużego stawu.

Mewa śmieszka (*Larus ridibundus*) — Regularnie przelatująca nad parkiem w okresie wędrówek i niekiedy zalatująca nad stawy. Pojedynczo notowana również w okresie lęgowym.

Grzywacz (*Columba palumbus*) — Lęgowa. Jedna para ptaków przez cały okres badań gniazdowała na terenie parku. W latach 1984–86 gniazdo zakładały w kępie topoli na dolnym tarasie. W 1987 roku ptaki rozpoczęły budowę gniazda na niewielkim, gęstym świerku; młodych jednak nie wyprowadziły.

Sierpówka (*Streptopelia decaocto*) — Lęgowa. W roku 1986 jedna para założyła gniazdo w starym bluszczu porastającym pień jesiona. W wyniku częściowego przemarznięcia tej rośliny w czasie ostrej zimy 1986/87 w roku następnym ptaki uwiły gniazdo w gęstym świerku, gdzie złożyły jaja. Młodych nie wyprowadziły i drugi lęg odbyły już poza terenem parku.

Turkawka (*Streptopelia turtur*) — W 1984 roku jedna para gniazdowała w parku na górnym tarasie. W następnych latach nie obserwowane.

Kukułka (*Cuculus canorus*) — Lęgowa. W ciągu całego sezonu lęgowego (1987 r.) obserwowano parę ptaków.

Sowa uszata (*Asio otus*) — Lęgowa. Jedna para przez cały okres badań gniazdowała na górnym tarasie. W 1985 roku znaleziono lęg składający się z 6 jaj w starym gnieździe gawrona na tui, a w 1986 na głogu (*Crataegus*). W 1987 roku gniazda nie znaleziono, ale obserwowano 3 młode sowy przesiadujące na drzewach.

W okresie ostrej zimy 1986/87 stale przebywało na terenie parku po 6—9 osobników. Wyjątkowo 14 II 1987 aż 14 osobników przesiadywało w szpalerach świerkowych od strony południowo-wschodniej. Było to największe z zaobserwowanych stad sów uszatek w okolicach Przemysła, gdzie ptaki w tym roku pojawiły się szczególnie licznie.

Puszczyk (*Strix aluco*) — Dnia 4 VI 1986 słyszano w nocy odzywające się młode puszczyki (Obs. H. Kurek).

Lelek kozodój (*Caprimulgus europaeus*) — 6 V 1987 wypłoszono jednego ptaka z szpalerów świerkowych.

Jerzyk (*Apus apus*) — Bardzo rzadko pojedynczo przelatujący nad parkiem od maja do sierpnia. Tylko jedna obserwacja dotyczy 5 ptaków pijących wodę nad dużym stawem w dniu 10 VIII 1987 r.

Żoła (*Merops apiaster*) — Po okresie lęgowym spotykana regularnie co roku. Największe stado, około 70 osobników, przesiadujących na wysokich topolach na dolnym tarasie obserwowano w dniu 4 IX 1984 roku. Ostatnia obserwacja 11 IX 1987 r. Gnieźdzenie jej stwierdzono w Buszkowicach oraz w Siedliskach (Dyrcz 1967, Kurek 1967, Hordowski, Kunysz 1986).

Dudek (*Upupa epops*) — 16 VIII 1986 i 6 IV 1987 po jednym osobniku żerującym na dolnym tarasie.

Dzięcioł zielonosiwy (*Picus canus*) — W latach 1983—1985 spotykany był regularnie w okresie lęgowym. Gnieździł się poza obrębem parku.

Dzięcioł duży (*Dendrocopos major*) — Występuje corocznie w okresie polęgowym i w zimie. Niekiedy dość licznie, spotykano nawet do 3—4 ptaków.

Dzięcioł syryjski (*Dendrocopos syriacus*) — Jeden z najczęściej spotykanych dzięciołów. Gatunek ten jako nowy nabytek naszej awifauny lęgowej pojawił się na terenie Polski niedawno (Ciosek, Tomiałojć — 1982). Jego środowiskiem są tereny wiejskie i podmiejskie z dużą ilością drzew, rzadko spotykany jest w lasach. Ze względu na obfitość tego typu biotopów gatunek ten bardzo szybko zasiedlił okolice Przemysła (Kurek 1984) oraz inne rejony Polski (Konofalski, Kamola — 1985, Krotoski et al. 1986, Krotoski — 1987).

Pierwszych obserwacji na terenie wsi Bolestraszyce dokonano w 1980 roku (Kurek, 1984). W ciągu czterech lat badań na terenie arboretum dzięcioł syryjski obserwowany był regularnie przez cały rok. 6 VII 1987 r. samica rozpoczęła kucie dziupli, jednak po wykuciu otworu wlotowego zrezygnowała z dalszej pracy. Dziupla wykuwana była w cyprysiku na wysokości około 5 m.

W okresie jesienno-zimowym spotykano ptaki żerujące na orzechach laskowych, które niejednokrotnie zbierane były wprost z ziemi. Następnie ptak rozkuwał orzechy w przygotowanej wcześniej kuźni, która była zupełnie podobna do kuźni używanych przez dzięcioła dużego. Mimo iż dzięcioł syryjski zasiedlił dość dawno te tereny, nie zaobserwowano, aby nastąpił wzrost liczebności miejscowej populacji.

Dzięciołek (*Dendrocopos minor*) — Nieregularnie zalatujący szczególnie w okresie zimowym i wiosennym. Obserwowano pojedyncze ptaki żerujące wraz z dzięciołem dużym.

Dzięcioł średni (*Dendrocopos medius*) — Spotykany w ciągu całego roku, ale niełęgowy.

Jaskółka dymówka (*Hirundo rustica*) — W okresie lęgowym, zwłaszcza w okresie długotrwałych opadów deszczu, często pojedyncze ptaki łowią owady nad stawami. Poza tym młode osobniki, które wyleciały z gniazd, przesiadują na drzewach, gdzie są karmione przez stare ptaki.

Jaskółka brzegówka (*Riparia riparia*) — 10 VIII 1987 r. obserwowano około 50 ptaków żerujących nad stawami.

Jaskółka oknówka (*Delichon urbica*) — Sytuacja podobna jak u dymówki, jednak jest o wiele mniej liczna.

Pliszka siwa (*Motacilla alba*) — Lęgowa. Znaleziono jedno gniazdo z 6 młodymi na wyspie na dużym stawie w dniu 3 VII 1987 r. Umieszczone było jak na ten gatunek dość nietypowo, bo wprost na ziemi. W okresie wędrówek szczególnie wiosennych spotykana nielicznie, głównie pojedynczo.

Dzierzbą gąsiorek (*Lanius collurio*) — Lęgowy. Gniazduje w terenie bardziej odkrytym, a więc na łąkach na dolnym tarasie przy stawach i koło szkółek. Jedna para, mimo iż założyła gniazdo w szpalerze świerków, pokarm zdobywała na okolicznych polach. Znaleziono 4 gniazda umieszczone na: tui, agreście i dwa na świerkach. Wymiary jaj (1 lęg), w mm: 20,6 x 16,6; 20,0 x 16,8; 20,6 x 16,3; 20,5 x 16,4; 20,8 x 16,2; 20,9 x 16,2.

Wilga (*Oriolus oriolus*) — Lęgowa. Znaleziono w początkowej fazie budowy gniazdo usytuowane na bocznej gałęzi kasztanowca. Z nieznanых przyczyn gniazdo uległo zniszczeniu, a nowego gniazda nie znaleziono.

Szpak (*Sturnus vulgaris*) — Lęgowy. Najliczniejszy gatunek w parku. Znaleziono 11 zajętych dziupli: w kasztanowcu (2), lipie (2), brzozie, grabie, olszy, wierzbie i topoli, dwa gniazda znajdowały się w budkach typu A.

Sójka (*Garullus glandarius*) — Regularnie zalatująca w okresie jesiennej wędrówki. Ptaki najczęściej żerują na dębach i niekiedy pojedyncze osobniki zatrzymują się na kilka dni.

Sroka (*Pica pica*) — Łęgowa. Jedna para przez lata 1984—85 gnieździła się na wysokiej wierzbie koło bramy wjazdowej. Przez dwa następne lata gniazdo zakładały w kępie topoli na dolnym tarasie w krzewie głogu.

Kawka (*Corvus monedula*) — Łęgowa. Gatunek zasiedlający podobne tereny jak szpak. Dziuple znajdowały się na: lipie (3), brzozie, kasztanowcu i dębie (2). Jedna para usytuowała swe gniazdo w kominie kotłowni.

Gawron (*Corvus frugilegus*) — Łęgowy. Liczebność kolonii w ciągu czterech lat badań ulegała niewielkim wahaniom i oscylowała około 490 gniazd. Jest to jedna z największych kolonii w południowo-wschodniej części województwa przemyskiego (Hordowski, maszynopis). Ptaki pojawiają się w kolonii w połowie stycznia przesiadując obok gniazd. Na początku lutego przystępują już do pierwszych poprawek przy gnieździe i trwa ten stan w zależności od pogody do początków marca. W tym czasie większość par przystępuje do pełnej budowy gniazda. Kiedy budowa czy naprawa gniazda jest już zaawansowana, ptaki zaczynają nocować w kolonii. Od trzeciej dekady marca pierwsze pary zaczynają znosić jaja. Pod koniec kwietnia pojawiają się młode, które po czterech tygodniach wylatują z gniazd. Pod koniec pierwszej dekady czerwca wszystkie ptaki opuszczają kolonię. Wymiary jaj z trzech lęgów (w mm):

1 lęg: 38,1 x 28,7 x ciężar 15,9 g; 37,2 x 28,0 x 14,8; 39,2 x 28,1 x 15,6; 39,8 x 28,1 x 15,6; 39,8 x 27,9 x 15,4.

2 lęg: 39,0 x 28,5 x 16,5; 38,4 x 28,5 x 16,0; 39,5 x 28,4 x 16,8.

3 lęg: 37,1 x 27,5 x 14,9; 39,6 x 27,8 x 15,5; 40,0 x 28,1 x 15,9.

Kruk (*Corvus corax*) — W ciągu czterech lat badań obserwowano regularnie parę ptaków. Gnieździły się one w latach 1984—86 na terenie fortu nad Sanem, natomiast w 1987 roku na forcie XIII a sąsiadującym z parkiem.

Wrona siwa (*Corvus cornix*) — 18 IV 1986 r. jeden ptak obserwowany na dolnym tarasie.

Jemiołuszka (*Bombicilla garrulus*) — 9 XI 1985 r. obserwowano trzy osobniki żerujące na drzewach na dolnym tarasie.

Strzyżyk (*Troglodytes troglodytes*) — W okresie zimy 1983/84 stwierdzono jednego zimującego ptaka; ostatnia obserwacja 12 III 1984 r. Poza tym jeden ptak stale przebywał przez całą jesień 1987 roku.

Strumieniówka (*Locustella fluviatilis*) — Prawdopodobnie łęgowa. Jeden samiec intensywnie śpiewał w maju na dolnym tarasie koło stawów.

Łozówka (*Acrocephalus palustris*) — Łęgowa. Zasiedlała tereny otwarte przypominające charakterem zbiorowiska łąkowe. Na dolnym tarasie stwierdzono 7 śpiewających samców. Znalezione 4 gniazda. Wymiary jaj (w mm): 1 lęg: 19,5 x 14,5; 2 lęg: 17,3 x 13,6; 16,9 x 14,8; 18,8 x 13,3; 17,4 x 14,6.

W wyniku prac pielęgnacyjnych wszystkie gniazda uległy zniszczeniu.

Zaganiacz (*Hippolais icterina*) — Łęgowy. W ciągu całego okresu badań park zamieszkiwało 3—4 pary, które zasiedlały corocznie te sa-

me miejsca, a mianowicie cały górny taras oraz kępę topoli przy stawie. Znalezione jedno gniazdo z 4 młodymi umieszczone w krzewie berberysu (*Berberis*).

Pokrzewka ogrodowa (*Sylvia borin*) — Łęgowa. Jedna para zasiedlała rejon „Złotej Góry” na dolnym tarasie. Znalezione gniazdo, które znajdowało się na bocznej gałęzi daglezi, przykryte gęstymi trawami.

Pokrzewka czarnołbista (*Sylvia atricapilla*) — Łęgowa. Najliczniejszy gatunek z rodzaju *Sylvia*. Zamieszkiwał głównie górny taras i skarpgę. Znalezione cztery gniazda umieszczone na: tui (2), tawule i cyprysiku.

Pokrzewka cierniówka (*Sylvia communis*) — Łęgowa. Zasiedlała obrzeże parku od wschodniej strony, przy dużym stawie i kępie topoli. Środowiskiem łęgowym były otwarte przestrzenie porośnięte niskimi krzewami z bogatym runem (ostrężyny, pokrzywy). Mimo usilnych poszukiwań gniazd nie znaleziono.

Pięgża (*Sylvia curruca*) — Łęgowa. Dwie pary zamieszkujące obrzeże parku, koło dużego stawu i przy bramie wjazdowej. Znalezione dwa gniazda umieszczone na tui i cisie (*Taxus*). Wymiary jaj (w mm): 14,7 x 12,6; 15,0 x 12,3; 15,2 x 12,4; 14,8 x 12,3.

Piecuszek (*Phylloscopus trochilus*) — Łęgowy. Zasiedlał dolny taras od południowo-zachodniej strony. Znalezione 24 IV 1987 r. w grupie topoli gniazdo w początkowej fazie budowy.

Pierwiosnek (*Phylloscopus collybita*) — Łęgowy. Występował w prześwietlonych miejscach na górnym tarasie (2) oraz nad dużym stawem. Znalezione 1 VI 1987 r. jedno gniazdo w łąnie pokrzyw. Znajdowało się w nim 6 jaj. Wymiary jaj (w mm): 16,6 x 12,1; 16,5 x 12,3; 16,3 x 12,0; 16,1 x 12,1; 15,9 x 12,0.

Swistunka (*Phylloscopus sibilatrix*) — Łęgowa. Jedna para gnieździła się na górnym tarasie. Poza tym w okresie wiosennym obserwowano po kilka (nawet do 5) śpiewających przelotnych samców.

Mysikrólik (*Regulus regulus*) — Zalatujący w okresie wędrówek oraz w zimie. Największe stado złożone z 13 osobników obserwowano w dniu 13 X 1985 roku.

Muchołówka żałobna (*Ficedula hypoleuca*) — W dniach 27—30 IV 1987 r. obserwowano jednego samca, który żerował przed budynkiem Stacji. W tych dniach nastąpiło silne ochłodzenie i ptak ten prawdopodobnie zatrzymał się przed dalszą wędrówką.

Muchołówka szara (*Muscicapa striata*) — Łęgowa. W parku zasiedlała głównie teren wokół budynku Stacji i dworu. Poza tym gniazdowała na górnym tarasie. Znalezione trzy gniazda, dwa umieszczone na budynkach i jedno na kasztanowcu.

Kopciuszek (*Phoenicurus ochruros*) — Łęgowy. W maju 1987 r. para ptaków rozpoczęła budowę gniazda we wnętrzu dworu. Po wypłoszeniu ptaki opuściły park zakładając gniazdo tuż poza jego obrębem. Stare ptaki wraz z młodymi obserwowano przez cały czas w okresie polęgowym.

Pleszka (*Phoenicurus phoenicurus*) — W latach 1984—86 jedna para gnieździła się stale w parku. W 1986 roku znaleziono gniazdo z 4 młodymi w budce łęgowej typu A. W 1987, mimo iż całą wiosnę samiec śpiewał, gniazdo założyły ptaki poza terenem parku.

Słowik szary (*Luscinia luscinia*) — Lęgowy. Dwie pary zamieszkiwały górny taras; koło budynku Stacji w szpalerach świerkowych i w okolicy kościółka. Znalaziono 1 gniazdo z 2 młodymi i jednym jajem. Wymiary jaja (w mm): 21,6 x 16,2.

Rudzik (*Erithacus rubecula*) — Lęgowy. Zasiadła głównie obrzeża parku; na górnym tarasie przy dworze, na skarpie od strony wschodniej i w szpalerach świerkowych od strony południowo-wschodniej. Ze względu na dobrze ukryte gniazda lęgów nie znaleziono.

Kwiczol (*Turdus pilaris*) — Lęgowy. Corocznie jedna para zakłada gniazdo na olszy czarnej na dolnym tarasie. Gniazdo znajdowało się około 6 m nad ziemią przy pniu głównym. W okresie jesiennym i zimowym obserwowano duże stada (np. 3 I 1985 r. — 80 osobników) żerujące na jabłoniach rajszych i dereniach.

Kos (*Turdus merula*) — Lęgowy. Park zasiedlało dwie pary: jedna zajmowała szpalery świerkowe na skarpie od strony wschodniej, a druga również w szpalerach świerkowych przed budynkiem Stacji. Znalaziono dwa gniazda umieszczone na jałowcu i świerku.

Raniuszek (*Aegithalos caudatus*) — W latach 1983—84 gnieździła się jedna para. Z nieznanych przyczyn w roku następnym (mimo zimowania), ptaki opuściły park. Obecnie pojawia się bardzo rzadko, w dniu 18 II 1986 r. obserwowano 5 ptaków w szpalerze świerkowym.

Sikora uboga (*Parus palustris*) — Lęgowa. Jedna para w 1987 roku gnieździła się w pniu kasztanowca tuż obok dworu. Gniazdo umieszczone było około 5 metrów nad ziemią. W pozostałym okresie spotykana regularnie, ale w większości pojedynczo, rzadko po 2—3 ptaki.

Sikora czarnogłowa (*Parus montanus*) — Zalutuje niekiedy w okresie zimowym. Dokonano zaledwie kilka obserwacji pochodzących ze stycznia, przy czym były to zwykle 1 lub 2 ptaki.

Sikora sosnówka (*Parus ater*) — Rzadko zalutująca w okresie jesiennej wędrówki, najczęściej pojedynczo lub w niewielkich grupach po 3—4 ptaki. Najwięcej obserwacji pochodzi z jesieni 1983 roku, kiedy to obserwowano wielokrotnie stada liczące do 5 ptaków; z lat późniejszych tylko kilka stwierdzeń. Obserwowane ptaki żerowały wyłącznie w szpalerach świerkowych. Poza tym dwa ptaki obserwowane przez całą zimę 1985/86.

Sikora modra (*Parus caeruleus*) — Dość liczna w okresie przelotów, jak również w zimie. Największe stado złożone z 6 ptaków obserwowane było 23 III 1984 roku.

Sikora bogatka (*Parus major*) — Lęgowa. Corocznie gnieździ się jedna para. W 1987 roku gniazdo znajdowało się w dziupli pochylonego klonu koło budynku Stacji, około 70 cm nad ziemią, dawniej zajmowanej przez kowalika. W pozostałym okresie jest regularnie spotykana w stadach po 4—5 ptaków, a największe stado złożone z 25 ptaków obserwowano 12 I 1984 r. Jest to najliczniejszy ptak w okresie późnej jesieni i w zimie.

Kowalik (*Sitta europaea*) — Lęgowy. Jedna para gniazdowała przez cały okres badań. W latach 1984—86 gniazdo znajdowało się w dziupli klonu przy budynku Stacji. W 1987 roku gnieździł się w otworze ko-

mina kotłowni. W zimie niekiedy spotykano po 3—5 ptaków jednocześnie.

Pelzacz ogrodowy (*Certhia brachydactyla*) — Lęgowy. Corocznie przystępuje do lęgów jedna para. W 1984 r. znaleziono gniazdo z trzema młodymi, które umieszczone było między pniem głównym drzewa a deskami służącymi za jego ochronę; około 1,5 m nad ziemią przy budynku Stacji.

Pelzacz leśny (*Certhia familiaris*) — W dniu 16 XI 1987 roku jeden osobnik żerował wraz z pelzaczem ogrodowym.

Mazurek (*Passer montanus*) — Lęgowy. Zamieszkiwał dwie budki lęgowe na górnym tarasie w alei lipowej. Poza tym dość często zalatywał w dużych stadach jesienią i w zimie.

Zięba (*Fringilla coelebs*) — Lęgowa. Drugi pod względem liczebności gatunek. Terytoria lęgowe rozmieszczone były równomiernie na całej powierzchni parku. Ze względu na opóźnioną wiosnę w 1987 roku zięby rozpoczęły budowę gniazd później niż zwykle, bo dopiero pod koniec kwietnia. Znalaziono 7 gniazd: na świerkach (4), lipie, akacji i bzie czarnym. Regularnie spotykana w okresie wędrówek. Największe obserwowane stado, 36 ptaków, napotkano 10 IV 1985 roku.

Kulczyk (*Serinus serinus*) — Lęgowy. Zasiadła głównie teren wokół budynku Stacji, a poza tym górny taras. Znalaziono dwa gniazda umieszczone na cyprysiku i świerku.

Dzwoniec (*Carduelis chloris*) — Lęgowy. Gnieździł się w terenie porośniętym niskimi krzewami, jak: szkółki, szpalery złożone z świerków i tui. Znalaziono 5 gniazd, które umieszczone były na niskich zimozielonych krzewach tui (3) i na cisach (2).

Czyżyk (*Carduelis spinus*) — spotykany regularnie podczas wędrówek, rzadziej w okresie zimowym. Największe obserwowane stado 10 II 1984 r. składało się z 27 ptaków żerujących na olszy.

Szczygieł (*Carduelis carduelis*) — Lęgowy. W parku gnieździł się dość licznie, zakładając gniazda w większości przypadków obok Stacji. Ciekawostką jest fakt, iż szczygły w 1987 roku założyły gniazda tuż obok siebie; na przestrzeni 15 metrów od budynku Stacji do pałacu gnieździły się 4 pary. Znalaziono 4 gniazda: na kasztanowcu (2), tui i daglezi.

Czczotka (*Acanthis flammea*) — W dniach 15 I i 30 XII 1985 r. nad stawami żerowało po 5 i 30 osobników.

Gil (*Pyrrhula pyrrhula*) — Spotykany corocznie w okresie zimowym w stadkach po kilka sztuk. Najwięcej — 7 ptaków obserwowano 12 I 1984 r.

Grubodziób (*Coccothraustes coccothraustes*) — Nielicznie, ale regularnie zalutujący w okresie późnego lata i jesienią oraz przelotny w okresie wiosennym. Największe stado obserwowano 18 VIII 1987 r. składające się z 25 ptaków.

Trznadel (*Emberiza citrinella*) — W parku regularnie przebywa w okresie zimowym. Obserwowano stado do 12 ptaków, niekiedy również nocuje.

WYNIKI

Na terenie zespołu pałacowo-ogrodowego w okresie badań stwierdzono występowanie 81 gatunków, w tym 36 lęgowych (1987); 21 regularnie zalatujących oraz 24 dawniej lęgowych i zalatujących sporadycznie.

Ugrupowanie lęgowe ptaków pod względem liczby gatunków mieści się w granicach podanych przez innych autorów (Czarnecki 1956, Tomek 1973, Tomiałojć 1974). Zagęszczenie par jest dość wysokie i wynosi 112 p/10 ha.

Nie porównywano ugrupowania ptaków w parku z ugrupowaniami ptaków zamieszkujących parki miejskie (Luniak 1974) oraz z ptakami Arboretum Kórnickiego (Bratkowski, 1965), gdyż charakter ich jest inny od omawianego. Z dalszej analizy wyłączono gawrona jako ptaka gnieźdzącego się kolonijnie oraz kukułkę jako ptaka nie zakładającego własnego gniazda.

Zgodnie z podziałem Palmgren'a podzielono ptaki na trzy grupy: gatunki dominujące (powyżej 5 %), gatunki towarzyszące (2—5 %) oraz gatunki przypadkowe (poniżej 2 %).

Na grupę dominantów przypada pięć gatunków: szpak, zięba, kawka, łożówka i szczygieł, które tworzą 41,5 % ugrupowania. Na uwagę zasługuje duże zagęszczenie łożówki i szczygła. Natomiast w grupie gatunków towarzyszących (13) — 41,1 % udziału wyróżnia się dzwonec, który zbliża się do grupy dominantów. Grupę gatunków przypadkowych stanowi 17 gatunków (17,4 %).

W celu dokładniejszego scharakteryzowania populacji ptaków lęgowych podzielono je na trzy grupy biorąc pod uwagę sposób położenia gniazda, a mianowicie; 1 dziuplaka, 2 wijące gniazda na drzewach i krzewach, oraz 3 gatunki budujące gniazda na ziemi lub wśród roślinności zielnej (Bednorz, Bogucki 1964).

Spośród 36 gatunków 51 % zakłada gniazda na drzewach i krzewach, 25,8 % na ziemi, a tylko 22,9 % w dziuplach. Niska liczba gniazd w dziuplach jest wynikiem prac konserwatorskich oraz usuwania sta-

Tabela 1

Miejsce gnieźdżenia się ptaków	Liczba gatunków	%	Liczba par	%
ziemia i roślinność zielna	9	25,8	21	20,8
drzewa i krzewy	18	51,3	54	53,5
dziuple	8	22,9	26	25,7

Liczba gatunków i par ptaków reprezentujących trzy podstawowe miejsca gnieźdżenia się.

Tabela 2

Gatunek	Liczba par	p/10 ha	Dominacja %	Liczba znalezionych gniazd	Miejsce gnieźdżenia
Szpak	11	12,2	10,8	11	d
Zięba	10	11,1	10,0	6	k
Kawka	8	8,8	7,9	8	d
Łozówka	7	7,7	6,9	4	z
Szczygieł	6	6,6	5,9	3	k
Dzwonec	5	5,5	4,9	3	k
Zaganiacz	4	4,4	3,9	1	k
Muchołówka szara	4	4,4	3,9	3	k
Pokrzewka czarnołbista	4	4,4	3,9	3	k
Kulczyk	4	4,4	3,9	2	k
Gąsiorek	3	3,3	3,0	3	k
Pierwiosnek	3	3,3	3,0	1	z
Rudzik	3	3,3	3,0	—	z
Słownik szary	2	2,2	2,0	1	z
Pokrzewka cierniówka	2	2,2	2,0	—	k
Piecuszek	2	2,2	2,0	1	z
Piegiża	2	2,2	2,0	2	k
Kos	2	2,2	2,0	2	k
Mazurek	2	2,2	2,0	1	d
Swistunka	1	1,1	1,0	—	z
Kokoszka wodna	1	1,1	1,0	2	z
Grzywacz	1	1,1	1,0	1	k
Sierpówka	1	1,1	1,0	1	k
Kukułka	1	1,1	1,0	—	—
Sowa uszata	1	1,1	1,0	—	k
Pliszka siwa	1	1,1	1,0	1	z
Wilga	1	1,1	1,0	1	k
Sroka	1	1,1	1,0	1	k
Strumieniówka	1	1,1	1,0	—	z
Pokrzewka ogrodowa	1	1,1	1,0	1	k
Kopciuszek	1	1,1	1,0	1	d
Kwiczol	1	1,1	1,0	1	k
Sikora uboga	1	1,1	1,0	1	d
Sikora bogatka	1	1,1	1,0	1	d
Kowalik	1	1,1	1,0	1	d
Pelzacz ogrodowy	1	1,1	1,0	—	d
Gawron	(494)	—	—	—	—
	101/9 ha	112/10 ha	100,0		

Liczebność i dominacja ptaków lęgowych w roku 1987 oraz umiejscowienie ich gniazd
d — gniazdo umieszczone w dziupli
k — gniazdo umieszczone na krzewach i drzewach
z — gniazdo umieszczone na ziemi lub wśród roślinności zielnej

rych drzew. Natomiast ptaki budujące gniazda na drzewach i krzewach przeważają w ugrupowaniu, co jest zjawiskiem zrozumiałym ze względu na bardzo dobre wykształcenie tych fragmentów biotopu. Wydaje się, że w wyniku prac pielęgnacyjnych polegających na koszeniu, zao-rywaniu niektórych powierzchni, prowadzeniu nasadzeń i usuwaniu i konserwacji starych drzew — nastąpią w przyszłości dalsze niekorzystne zmiany dla ptaków gniazdujących w dziuplach i na ziemi lub wśród roślinności zielnej na korzyść gatunków wijących gniazda na drzewach i krzewach. W chwili obecnej 80 % gniazd znajdujących się na ziemi ulega zniszczeniu. W przypadku dziuplaków zachodzi podobny proces. Problem ten jest szczególnie dobrze widoczny przy porównywaniu parku w Bolestraszcach z innymi (Czarnecki 1956, Tomek 1973, Tomiałojć 1974). W ciągu czterech lat badań ubyło z parku trzy gatunki lęgowe; turkawka, raniuszek i pleszka. W tym czasie niestety żaden nowy gatunek nie przybył.

Park jako zadrzewienie śródpolne ma ważne znaczenie jako miejsce występowania ptaków (Czarnecki 1956, Foksowicz, Sokołowski 1956, Riabinin 1957). Na tak niewielkiej przestrzeni koncentruje się w okresie lęgowym 36 gatunków, 21 dalszych zalatuje regularnie w okresie wędrówek znajdując tu pożywienie.

Jako że tereny Pogórza Lessowego i doliny Sanu pozbawione są obecnie lasów, rolę ich przejęły parki, remizy, zagajniki itp. Obiektów takich na tych terenach nam nie brakuje. Chronimy je więc od dalszej dewastacji i bezmyślnego niszczenia, gdyż stanowią one nasze wspólne dobro.

STRESZCZENIE

1. Stwierdzono w parku 81 gatunków, w tym 36 lęgowych (1987) w zagęszczeniu 112 p/10 ha.
2. Na grupę dominantów przypada 5 gatunków, które stanowią 41,5 % ugrupowania.
3. Stwierdzono niski odsetek ptaków zakładających gniazda w dziuplach — 22,9 %.
4. Prowadzone prace w parku wywołują niekorzystne zmiany w składzie awifauny.
5. Park jako zadrzewienie śródpolne odgrywa istotną rolę jako dogodne miejsce gniazdowania wielu gatunków ptaków.

LITERATURA

- Bartkowiak S., 1965. Ptaki Arboretum Kórnickiego. Acta orn., 9: 137—142.
- Bednorz J., Bogucki Z. 1964. Ptaki rezerwatu „Buki nad Lutomskim” (obserwacje ekologiczne). Ochrona Przyrody, 30: 157—182.
- Ciosek J., Tomiałojć L. 1982. Dzieciol syryjski, *Dendrocopos syriacus* (Hemper. et Ehrenb.), ptakiem lęgowym w Polsce. Przegl. Zool., 26, 1: 101—109.
- Czarnecki Z. 1956. Materiały do ekologii ptaków gnieźdzących się w śródpolnych kępach drzew. Ekol. Pol., 4, 13: 379—417.
- Dyrz A. 1967. Kolonie lęgowe żoły, *Merops apiaster* L., w okolicach Przemyśla. Acta orn., 10, 2: 41—45.
- Foksowicz T., Sokołowski J. 1965. Ptaki w zadrzewieniu ochronnym pod Rogaczewem w woj. poznańskim. Ekol. Pol., 4, 3: 35—93.
- Hordowski J. maszynopis. Gawron, *Corvus frugilegus* w południowo-wschodniej części województwa przemyskiego.
- Hordowski J., Kunysz P. 1987. Dokumentacja projektowanego rezerwatu żoły, *Merops apiaster* L., w Siedliskach pod Przemyślem.
- Konofalski M., Kamola M. 1985. Stanowisko lęgowe dzieciola syryjskiego (*Dendrocopos syriacus*) w Warszawie. Not. orn., 26, 3—4: 232—234.
- Krotoski T., 1987. Materiały do awifauny Śląska — *Dendrocopos syriacus*. Ptaki Śląska, 5: 77.
- Krotoski T., Karnaś A., Lontkowski J., Przyszlak J. 1986. Materiały do awifauny Śląska — *Dendrocopos syriacus*. Ptaki Śląska, 4: 90—92.
- Kurjek H. 1967. Kolonia lęgowa żoły, *Merops apiaster* L., w Buszkowicach pod Przemyślem. Acta orn., 10, 2: 63—64.
- Kurek H. 1984. Dzieciol syryjski (*Dendrocopos syriacus*) w dolinie Sanu. Not. orn., 25, 1—4: 65—68.
- Luniak M. 1974. Ptaki biotopów parkowych w małych miastach środkowo-wschodniej Polski. Acta orn., 14, 5: 99—143.
- Piórecki J. 1968. Pomniki i zabytki przyrody powiatu przemyskiego. Roczn. Przem., 13: 437—476.
- Riabinin S. 1957. Obserwacje nad ptakami zadrzewień śródpolnych i pól śródleśnych Wandzina. Ekol. Pol., 5, 10: 311—351.
- Tomek W. 1973. Ptaki zachodniej części Pogórza Ciężkowickiego. Acta Zool. Cracov., 18, 16: 529—582.
- Tomiałojć L. 1968. Podstawowe metody badań ilościowych awifauny obszarów zadrzewionych i osiedli ludzkich. Not. orn., 9: 1—20.
- Tomiałojć L. 1974. Charakterystyka ilościowa i zimująca awifauny lasów okolic Legnicy. Acta orn., 14, 4: 59—97.